

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті

ӘОЖ 378.02:796.015(=512.122)

Қолжазба құқығында

ОМАРОВ БАХЫТЖАН СУЛТАНОВИЧ

**Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік
құзыреттілігін қалыптастыру (ұлттық спорт материалында)**

6D010300 – Педагогика және психология

Философия докторы (PhD)
ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация

Ғылыми кеңесшілер
педагогика ғылымдарының докторы,
профессор Мухамеджанов Б.К.,
педагогика ғылымдарының докторы,
доцент Ортаев Б.Т.
Шетелдік кеңесші:
педагогика ғылымдарының докторы,
профессор Гриншкун В.В.

Қазақстан Республикасы
Түркістан, 2015

МАЗМҰНЫ

	НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР.....	3
	АНЫҚТАМАЛАР.....	4
	БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР.....	6
	КІРІСПЕ.....	7
1	БОЛАШАҚ ЖАТТЫҚТЫРУШЫ-ОҚЫТУШЫЛАРДЫҢ ҰЙЫМДАСТЫРУ-ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ-ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	13
1.1	Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру - психологиялық-педагогикалық проблема	13
1.2	Ұлттық спорттың дене тәрбиесі құралы тұрғысынан болашақ жаттықтырушы-оқытушының ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастырудағы мүмкіндіктері.....	39
1.3	Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұлттық спорт бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру моделі	63
2	БОЛАШАҚ ЖАТТЫҚТЫРУШЫ-ОҚЫТУШЫЛАРДЫҢ ҰЛТТЫҚ СПОРТ БОЙЫНША ҰЙЫМДАСТЫРУ- ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	81
2.1	Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұлттық спорт бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастырудың қазіргі жағдайы	81
2.2	Ұлттық спорт бойынша болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру әдіс-тәсілдері	95
2.3	Тәжірибелі-эксперимент жұмысының ұйымдастырылуы және нәтижелері	120
	ҚОРЫТЫНДЫ.....	139
	ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ.....	141
	ҚОСЫМШАЛАР.....	156

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР

Бұл диссертациялық жұмыста келесі нормативтік құжаттарға сілтемелер көрсетілген:

Қазақстан Республикасының Конституциясы (Ата Заңы). Астана, 30 тамыз, 1995.

2007 жылдың 27 шілдесіндегі Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.

Назарбаев Н.Ә. ҚР Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы - қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. - Астана, 2012. http://www.akorda.kz/kz/page/page_kazakstan-respublikasynyn-prezidenti-n-a-nazarbaevtyn-kazakstan-khalkyna-zholdauy-2012-zhylhy-14-zheltoks_1357813742.

Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан Халқына Жолдауы. Егемен Қазақстан, №11(28235) 18 қаңтар, сенбі 2014. - 34 б.

«Диссертация мен авторефератты ресімдеу бойынша нұсқаулық». ҚР Жоғары аттестациялық Комитеті. БЖҒМ. Алматы, 2004.

Жоғары білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы №1080 Қаулысымен бекітілген.

Қазақстан Республикасы жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Жалпы бастауыш білім. - Алматы, 2008.

Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беру ұйымдарында ғылым негіздерін оқыту ерекшеліктері туралы әдістемелік нұсқау хат. –Алматы, 2009.

ҚР МЖМБС 6.08.059-2010 «5В010800 – Дене шынықтыру және спорт» мамандығы ҚР МЖМБС. Астана, 2010.

Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы. - Астана, 2004.

Қазақстан Республикасының бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Астана, 2010.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы №118 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасы Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы. Астана. 10 маусым, 2011.

АНЫҚТАМАЛАР

Бұл диссертациялық жұмыста келесі терминдерге сәйкес анықтамалар көрсетілген:

Білім – ойлау мен дүниені түзу құралы, яғни объективті шындық туралы қабылданған, саналы түсінілген, есте сақталып қалған және көрсетілген әдіс, үлгі бойынша әр түрлі таныс жағдайларда қолдану деңгейіне дейін меңгерілген ақпарат; адамның белгілі бір жүйедегі ұғымдарының деректері мен пайымдарының, т.б. жиынтығы.

Білім беру бағдарламасы - білім беру мазмұны мен оқу үдерісін ұйымдастыру ерекшеліктерін сипаттайтын білім беру мекемелерінің нормативтік-басқару құжаттары.

Жаттықтырушы-оқытушы - дене шынықтыру және спорт ұйымдары маманының лауазымы, педагог қызметкер.

Жеке оқу жоспары (ЖОЖ): Студенттің өзі жазылған пәндердің типтік оқу жоспары, элективті пәндер каталогы және оқу пәндерінің тізімі негізінде кредит саны немесе академиялық сағаты көрсетіліп, әрбір оқу жылына өздігінен жасаған құжаты, жеке оқу жоспары нақты студенттің білім алу траекториясын көрсетеді.

Интеграция - латын тілінен аударғанда («integratio» сөзінің қазақша мағынасы қайта құру, толықтыру, «integer» сөзі «бүтін» деген мағынаны білдіреді.

Интеграциялық курс (элективті, таңдау курсы, қосымша оқу пәндері және т.б.) - кешенді және басқа деңгейдегі сапада әр түрлі пәндердің элементтерін қамтитын автономды ғылыми пән.

Кәсіби құзыреттілік – сала бойынша меңгерілген білімді, іскерлік пен дағдыны және маманның жеке тұлғалық сапалық қасиеттерін практикалық тұрғыдан жүзеге асыру қабілеттілігі;

Құзыр – әмір, билік; – белгілі бір адамның жетік білетін мәселесі, хабардарлық.

Құзырет – белгілі бір мекеме немесе қызметкер уәкілдігінің міндеті.

Құзырет – бұл белгілі саладағы нәтижелі іс-әрекет үшін білімді, біліктілікті және жеке тұлғалық сапаларды қолдану қабілеттілігі.

Құзыреттілік - оқу мен өмір жағдаяттарын шешу кезінде білім алушылардың білімді, іскерлікті, дағдыны және қызметтің әмбебап тәсілдерін меңгеруі көрінетін білім берудің нәтижесі.

Модель - (франц. modele, итал. modello, лат. modulus) - өлшеуіш, өлшем, үлгі, норма.

Оқу үдерісі – оқытудың арнайы ұйымдастырылған түріндегі жеке тұлғаның жалпы дамуы мен тәрбиесінің, білім беру мақсатын айқындайтын біртұтас педагогикалық үдерістің нақты көрінісі.

Оқу жоспары (ОЖ): білім беру деңгейлеріне сәйкес оқу пәндерінің тізімі мен көлемін, оқыту тәртібі мен бақылау түрін реттейтін құжат.

Оқу жоспарының тұрақты бөлігі - оқу жоспарының өзгертуге жатпайтын бөлігі. Оқушы тұлғасын жалпы адамзаттық мұраттар мен мәдени дәстүрлерге сәйкес қалыптастыруды қамтамасыз етіп, мемлекет аясында тұтас білім кеңістігін құрады.

Оқу бағдарламасы: әрбір оқу пәні бойынша меңгерілуге жататын білім, іскерлік және дағдылардың мазмұны мен көлемін айқындайтын бағдарлама.

Пәнді оқыту нәтижелері – игерілген білім, іскерлік, дағды және білім беру салалары бойынша құзыреттіліктер.

Типтік оқу жоспары (ТОЖ): оқыту тілі мен бағытына сәйкес тиісті білім беру деңгейі оқу пәндерінің тізбесін және көлемін реттейтін нормативтік құжат.

Спорт - жарыс әрекетінің, спортшыларды жарыстарға қатысуға даярлаудың ерекше нысаны болып табылатын дене шынықтырудың бір бөлігі;

Ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілік: оқу-нұсқаулық құжаттарын, білім беру саласындағы нормативті-құқықтық құжаттар туралы білімдерді меңгеруі; ағымдық оқу-ұйымдастыру құжаттарын (дидактикалық, бақылау-өлшеу материалдары және т.б.) жетілдіру біліктері мен дағдыларын меңгеруі; жоғары орындаушылық тәртібі мен ұйымдастырушылық қызметті жүзеге асыруға қабілетті болуы.

БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР

ҚР	- Қазақстан Республикасы;
ҚР МЖМБС	– Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты;
ЖОО	- жоғары оқу орындары;
ХҚТУ	– Халықаралық қазақ-түрік университеті
ОӘК	– оқу-әдістемелік кешен;
МОӘК	- мамандықтың оқу-әдістемелік кешені;
ПОӘК	- пәннің оқу-әдістемелік кешені;
БСҚА	- Білім беру сапасын қамсыздандыру тәуелсіз Қазақстандық агенттігі;
МЖМБС	- мемлекеттік жалпыға міндетті білім стандарты;
ҮОЖ	- үлгілік оқу жоспары;
БТ	- бақылау тобы;
ЭК	- эксперимент тобы;
ІТ	- ақпараттық технологиялар

КІРІСПЕ

Зерттеудің көкейкестілігі. Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасы экономикасының тұрақты өсуі мен дамуын қамтамасыздандырудың негізгі факторларының бірі болып табылатын жоғары білім беру жүйесінің аса тиімділігін арттыру қажеттілігі жағдайында мамандарды, соның ішінде болашақ жаттықтырушы-оқытушыларды сапалы даярлауға жоғары талаптар қойылып отыр. Осы міндеттер Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы мен Ұлт жоспары «100 нақты қадам» бағдарламасының 76 және 77 қадамында «адам капиталының сапасын көтеру, оқыту стандарттарын жаңарту, жоғары оқу орнында білікті кадрларды даярлау, кейіннен бұл тәжірибені еліміздің басқа оқу орындарында тарату» бағыттары тұрғысынан көрсетілген [1, 2].

Осы талаптар Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында да маңызды міндеттер қатарында «білім беру жүйесін жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз ету, білім беруді дамытудың мониторинг жүйесін жетілдіру, оның ішінде халықаралық талаптарды ескере отырып, ұлттық білім статистикасын құру, еліміздің әлеуметтік-экономикалық бүгінгі қоғам талаптарына лайықты сапалы мамандар даярлау» көрініс тапқан. Ал бұл болса, педагогтардың кәсіби ұтқырлығы мен өзінің кәсіби өсуін жүзеге асыру мен алдында тұрған міндеттерді жеке шеше алу іскерліктерін қалыптастыруды талап етеді [3].

Осыған орай қазіргі уақытта жоғары білім беруді, соның ішінде жоғары педагогикалық білім беруді оқыту нәтижесін бағдарлай отырып, жобалау мен жүзеге асыру негізгі мәселенің бірі тұрғысынан шетелдік (Weinert, F. E., Alireza Zandi, Mona Tavakoli, Seyed Nemat Khalifeh, Leila Saffari, Arredondo, P., Toporek, R., Brown, S. P., Jones, J., Bakx, A, т.б. [4-7]), ТМД елдері (Сластенин В.А., Кузьмина Н.В., Рыжков М.В., Баранников А.В., Зимняя И.А. және т.б. [8-12]), қазақстандық (Кенжебеков Б.Т., Меңлібекова Г.Ж., Құдайбергенова К.С. және т.б. [13-15]) ғалымдардың еңбектерінде жан-жақты зерттелуде.

Сондай-ақ, Қазақстан Республикасында дене тәрбиесі мен спортты жаңа сапалы деңгейге көтеруге қабілетті жаттықтырушы-оқытушыларды даярлау саласын жетілдірудің оңтайлы жолдарын зерттеу талап етілуде. Өйткені ұлттық спорттың жанашыры, қолдаушысы Елбасы Н.Ә.Назарбаев қазақша күрестен «Қазақстан Барысы - 2015» сайысы күрескерлерін марапаттауда қазақша күрес – ұлттық ерекшелігімізді танытатын спорттың бір түрі, ұлттық мақтанышымыз болып табылатынын атап көрсетті [16]. Ұлттық спорт түрлерінің (қазақша күрес, тоғызқұмалақ және т.б.) дамуының мемлекет тарапынан қолдау табуы дені сау қоғам мен мықты мемлекетті дамытуға тікелей ықпал ететін болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың құзыреттілігін қалыптастырудың қажеттілігін арттырады. Әсіресе, болашақ спортшылар мен чемпиондарды тәрбиелеу жаттықтырушы-оқытушылардың бойында ұлттық ойындар түрлерінен терең білімдерінің болуын, педагогикалық іс-әрекеттерін жүзеге асырудағы ұйымдастыру, әдістемелік білім, білік дағдыларымен қатар,

тұлғалық қасиеттер мен психологиялық сапаларының қалыптасуын талап етеді. Ал бұл болса, болашақ жаттықтырушы-оқытушының ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыруды зерттеудің көкейкестілігін арттыра түседі.

Ұлттық ойын құндылықтарында жас ұрпақты тәрбиелеу қажеттілігі мен оның мүмкіндіктері туралы ойлар ғұлама ойшылдар Әл-Фараби, Ж.Баласағұн, Қ.А.Ясауи және т.б., ұлы ағартушылар Ы.Алтынсарин, А.Құнанбаев, Ш.Уәлиханов, А.Байтұрсынов, М.Дулатов, М.Жұмабаев, Ж.Аймауытов, Ш.Құдайбердиев еңбектерінде көрініс тапқан [17-27].

Болашақ мұғалімдердің жеке тұлғалық сапаларын қалыптастыру және оның оқу-тәрбие үдерісінде жетілдіру (Ж.Ы.Намазбаева, Н.Н.Хан, Ш.Т.Таубаева, Ұ.М.Әбдіғалбарова, Р.С.Омарова және т.б. [28-32]), жоғары оқу орындарында болашақ маман даярлау мәселелерінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру (Н.В.Кузьмина, В.В.Сериков, В.А.Сластенин, Қ.И.Адамбеков, К.М.Беркімбаев, Г.Э.Белицкая, Б.А.Тұрғынбаева және т.б. [33-39]), жастардың дене шынықтыру саласы үшін мамандарды кәсіби даярлау (Б.Төтенаев, М.Б.Сапарбаев, Б.А.Тойлыбаев, Ж.К.Оналбек, А.Қ.Қарақов, Қ.Т.Жанабаев, Т.А.Ботағариев, Б.Қ.Мұхамеджанов, Ш.Б.Оразов, А.Ақшораев, Ә.Бүркітбаев және т.б. [40-50]) мәселелері қарастырылған.

Біздің зерттеуіміз үшін жоғары оқу орындарында болашақ педагогтардың кәсіби-дидактикалық (Б.Барсай [51]), әдістемелік (И.О.Игропуло, И.В.Кузнецова [52, 53]), коммуникативтік (Б.Б.Кенджаева [54]), ұйымдастырушылық (В.Г.Суранов [55]), ұйымдастыру-басқарушылық (А.Э.Исламов [56]), технологиялық (Н.Ю.Каракозова [57]) және т.б. құзыреттіліктерін қалыптастыру мәселелері қарастырылған еңбектер аса қызығушылық тудырады.

Дене тәрбиесі мұғалімдерін даярлау мәселелері И.Х.Мешевтің (дене шынықтыру мұғалімдерінің әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру), А.Н.Кузнецованың (дене шынықтыру мұғалімдерінің кәсіби-педагогикалық құзыреттілігін қалыптастыру), К.А.Маринченконың (болашақ дене шынықтыру мұғалімдерінің кәсіби-тұлғалық өзін жетілдіру құзыреттілігін қалыптастыру), Н.В.Никифоровтің (болашақ педагог-жаттықтырушылардың еркін күрес бойынша кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру) және т.б. еңбектерде жан-жақты зерделенген [58-61].

Зерттеу жұмыстарын теориялық талдау болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру мәселесі зерттелмегендігін көрсетеді. Ұлттық спорт түрлерінің (қазақ күресі, тоғызқұмалақ) әлемдік деңгейде қолдау табуы жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру қажеттігін арттырады.

Осы айтылып өткендер, болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұлттық спорт түрлері бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыруда мынадай қарама-қайшылықтар бар екендігін көрсетті:

- жас буын ұлттық спорт чемпиондарын тәрбиелеуге аймақтық қоғамдастықтың сұранысы мен әрекет етуші жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігінің жеткіліксіздігі;

- ұлттық спорт бойынша жаттықтырушы-оқытушыларды даярлауда ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру көкейкестілігі мен оның жоғары оқу орындары оқу-тәрбие үдерісінде теориялық тұрғыда негізделмеуі;

- ЖОО-ң оқу-тәрбие үдерісінің болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыруға мүмкіндіктерінің болуы мен ол бойынша әдістеменің жеткіліксіздігі арасындағы қарама-қайшылықтың орын алуы диссертациялық зерттеу көкейкестілігін арттырады.

Осы қайшылықтардың шешімін іздестіру бізге зерттеу проблемасын анықтауға және тақырыпты **«Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру (ұлттық спорт материалында)»** деп таңдауымызға негіз болды.

Зерттеу мақсаты – болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұлттық спорт түрлері бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыруды теориялық тұрғыда негіздеп, әдістемесін жасау және эксперимент жүзінде тәжірибеден өткізу.

Зерттеу нысаны – жоғары оқу орындарындағы оқу-тәрбие үдерісі.

Зерттеу пәні – болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұлттық спорт түрлері бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру.

Зерттеудің ғылыми болжамы: егер, құзыретті маман даярлау бағдарына сәйкес болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігінің мәні анықталса, психологиялық-педагогикалық негіздері айқындалып, жаттықтырушы-оқытушының ұлттық спорт бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігінің қалыптасуының моделі, сондай-ақ элективті курс мазмұны және оларды жүзеге асыру әдістемесі жасалса, онда болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұлттық спорт бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігінің жоғары деңгейін қалыптастыру қамтамасыз етіледі, өйткені, олардың кәсіби даярлығы ұйымдастыру-әдістемелік іс-әрекеттерінде өзін-өзі жүзеге асыруға мүмкіндік тудырады.

Зерттеудің міндеттері

1. Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастырудың мәнін, өзіндік ерекшеліктерін айқындау.

2. Ұлттық спорттың дене тәрбиесі құралы тұрғысынан болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастырудағы мүмкіндіктерін анықтау.

3. Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұлттық спорт бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастырудың моделін жасау.

4. Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұлттық спорт бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастырудың әдістемесін жасау және тәжірибелік-эксперимент жүзінде тексеру.

Зерттеудің жетекші идеясы: болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұлттық спорт бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігі – Мемлекеттік білім беру стандартында көрініс алған дене тәрбиесіне қойылған талаптарды жоғары кәсіби деңгейде шешуде көмектеседі.

Зерттеудің әдіснамалық және теориялық негіздері: педагогика, философия және психология ғылымдарының жеке адамды дамыту туралы ілімдері, тұлға дамуы мен қалыптасуының жалпы диалектикалық принциптері, сана мен іс-әрекет бірлігі принципі, дене мәдениеті теориясы, жеке тұлғаны дамытудағы шығармашылық әрекет пен тұлғалық ізденушілік қатынас туралы қазіргі философиялық қағидалар; таным теориясы; рухани мәдениет ілімі және дене тәрбиесі теориясы.

Зерттеу әдістері:

- жалпы ғылымилық әдістер (зерттеліп отырған мәселеге байланысты психологиялық-педагогикалық, ғылыми-әдістемелік әдебиеттерге талдау жасау);

- эмпирикалық әдістер (студенттердің оқу, іс-әрекеттерін педагогикалық бақылау, сауалнама жүргізу, әңгімелесу, интервью (сұхбат) жүргізу);

- педагогикалық эксперимент, үлгілеу әдісі;

- зерттеу деректерін статистикалық өңдеу, математикалық әдістер;

- эксперимент жұмыстарының нәтижелерін мәліметтерін сандық жағынан сараптап, қорытындылау.

Зерттеу көздері: Қазақстан Республикасы Конституциясы, «Білім туралы» Заң, Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, «Қазақстан Республикасы оқушы жастары мен балалардың дене тәрбиесі» бағдарламасы және «Білім беру жүйесіндегі дене шынықтыру мен спортты дамыту» Тұжырымдамасы, «Қазақстан Республикасының жаңа формация педагогының үздіксіз педагогикалық білім беру тұжырымдамасы» және ҚР Білім министрлігінің бекіткен тұжырымдамалары, стандарттары, бағдарламалары мен ресми мемлекеттік құжаттар; ғылыми-практикалық конференциялардың материалдары, ғылыми-педагогикалық зерттеулер мен озат педагогикалық тәжірибелер.

Зерттеу кезеңдері.

Алғашқы кезеңде (2012-2013) – зерттеу проблемасы бағытындағы педагогикалық-психологиялық, ғылыми-әдістемелік әдебиеттер мен нормативтік құжаттарға теориялық талдау жасалды. Зерттеудің ғылыми аппараты анықталды, ұлттық спорт түрлері бойынша басылым көрген әдебиеттер зерделенді, Жалпыға міндетті білім беру стандарттары мен оқу бағдарламаларына талдау берілді. Анықтау эксперименті жүзеге асырылды.

Екінші кезеңде (2013-2014) – тақырып бойынша материалдар жинау жалғасын тапты, қалыптастыру эксперименті басталып, аралық кесінділер алынды, алынған нәтижелер жүйеленді. Ғылыми мақалалар дайындалып, басылым көрді. Оқу құралдары бойынша материалдар жиналды.

Үшінші кезеңде (2014-2015) – қалыптастыру эксперименті жалғасын тапты, эксперимент нәтижелері қорытындыланды, бақылау эксперименті жүзеге асты, алынған нәтижелер статистикалық өңдеуден өтті, диссертация талап бойынша рәсімделді, әдебиеттер жүйеге келтірілді, ғылыми ұсыныстар дайындалды.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы және теориялық маңыздылығы

1. Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігінің мәні айқындалды.

2. Ұлттық спорттың дене тәрбиесі құралы тұрғысынан болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастырудағы мүмкіндіктері анықталды.

3. Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұлттық спорт түрлері бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру моделі жасалды.

4. Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұлттық спорт түрлері бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру әдістемесі жасалды.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы

- «Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру әдістемесі (ұлттық спорт түрлері бойынша)» атты оқу құралы дайындалды;

- «Жаттықтырушы-оқытушының ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігі» элективті курс бағдарламасы жасалды;

- «Ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілікке бағдарланған оқыту үдерісі» атты педагогтарға арналған семинар бағдарламасы жасалды;

- Тоғызотау және Бесотау ойын тақтасы жасалды, оқу үдерісіне ендірілді;

- «Тоғыз арна» ойын тақтасы жасалды, оқу үдерісіне ендірілді.

Қорғауға ұсынылатын негізгі қағидалар

1. «Жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігі» ұғымы мен оның аясындағы анықталған маманның кәсіби іс-әрекет мазмұны Мемлекеттік білім беру стандартын, білім беру бағдарламаларын толықтыратын білім ретінде қарастырылады және оны болашақ жаттықтырушы-оқытушыда қалыптастыру білімнің, дағдының, жеке тұлғалық сапалық қасиеттердің үйлесімді бірлігі негізінде жүзеге асырылады.

2. Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыруда ұлттық спорттың мүмкіндіктері: спорттық әрекет құрылымы (басқару, ұйымдастыру, әлеуметтік-психологиялық ықпал ету; бағдарлық, ұйымдастырушылық, т.б.), оның бағыттылығы (әлеуметтік-мәдени, практикалық, оқыту) және оқу жұмыстары барысында әртүрлі деңгейде ұйымдастырылуы (оқу-жаттығу, ұлттық спорт түрлері бойынша оқыту формаларын ұйымдастыру, жарыстарды ұйымдастыру деңгейінде) тұрғысынан артады.

3. Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұлттық спорт бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру моделі (мақсатты, мазмұндық, ұйымдастыру-іс-әрекеттік, бағалау-нәтижелілік құраушылар тұрғысынан) негізінде оңтайлы жүзеге асырылады.

4. Болашақ жаттықтырушы-оқытушылардың ұлттық спорт бойынша ұйымдастыру-әдістемелік құзыреттілігін қалыптастыру әдістемесі оқытудың технологиялық картасы негізінде жобаланып, құзыреттерді қалыптастыруға бағытталған тапсырмаларды (сұрақ-жауап, пікір-талас, кейс) қолдану, оқыту

тәсілі мен жаттығуды үйрету техникаларын жүзеге асыру тұрғысынан пайдалануға негізделеді және жүзеге асырылады.

Зерттеудің нәтижелерінің дәлелдігі мен негізділігі талапқа сай әдіснамалық және теориялық қағидалармен, зерттеу пәніне сәйкес әдістерді қолданумен, эксперимент бағдарламасының педагогикалық мақсатқа сәйкестігімен, теориялық тұжырымдардың практикадан алынған нәтижелерімен үйлесімділігі, олардың тиімділігін тәжірибе жүзінде тексерумен және практикаға ендірумен қамтамасыздандырылады.

Зерттеу нәтижелерін сынақтан өткізу және ендіру эксперимент барысында және халықаралық, республикалық, облыстық ғылыми-практикалық конференцияларда, республикалық баспасөз беттерінде, жоғары оқу орындарындағы ғылыми семинарларда, ғылыми-әдістемелік кешеннің мәжілістерінде, кафедра отырыстарында талқыланып, Оңтүстік Қазақстандағы университеттердің оқу-жаттығу үрдісіне ендірілді.

Зерттеу нәтижелерін сынақтан өткізу (апробациялау) және олардың енгізілуі. Зерттеу жұмысының басты нәтижелері 15 еңбекте көрініс тапқан. Оның ішінде ҚР Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған 8 ғылыми басылымдарда, Scopus компаниясының ақпараттық базасында тіркелген 1 жарияланымда және 5 халықаралық (оның ішінде 3 шетелдік) ғылыми-практикалық конференция материалдарында және 1 оқу құралында. Сонымен қатар 2 ұлттық спорттық ойын тақтайшасы құралына (Тоғызотау және Бесотау, Тоғызарна) авторлық куәлік алынды.

Зерттеудің негізгі базасы

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті және Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық институты.

Диссертация құрылымы: Диссертация кіріспеден, екі бөлімнен, қорытындыдан және пайдаланған әдебиеттер тізімінен, қосымшалардан тұрады.